

De Xido nomi!

TALIŞON SƏDO

№ 14 (26)

21 aprel 2012-nə sor

MÜSTƏQİL QƏZET

QIYMƏTİ 40 qəp.

Qəzet həftədə bir dəfə, şənbə günü çıxır

Tı Tolış boştə inə zivoni jiyero çiçi kardə?

TƏBRİK!!!

Azərbaycan xalqının görkəmli oğlu, ziyalı Eldəniz Cümşüd oğlu Quliyevin 60 yaşı tamam olur. Bu münasibətlə Eldəniz müəllimi həm öz adımızdan, həm də Respublika Talış Mədəniyyəti Mərkəzi adından təbrik edir, Ona gələcək işlərində uğurlar arzulayırıq!

*Ad gününüz mübarək, Eldəniz müəllim!
RTMM və "Talışon Sədo" qəzeti*

Eldəniz Cümşüd oğlu Quliyev 20 aprel 1952-ci ildə Lənkəran şəhərində anadan olub. Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunu bitirdikdən sonra (1974), Moskvada Ali rejissorluq və ssenaristlər kursunun ssenari bölməsində təhsil alıb (1979-1981). "Mosfilm", M.Qorki adına kinostudiyalarda, Ostankino Televiziya Mərkəzində təcrübə keçib. "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında redaktor, redaksiya kollegiyasının, bədii şurasının, dövlət film qəbulu komissiyasının üzvü (1981-1987), "Debüt" studiyasında baş redaktor (1987-1992), "Azərkinovideo" İstehsalat birliyinin baş redaktoru (1993-1996), ABA televiziya şirkətinin baş redaktoru (1999) vəzifələrində işləyib. 2006-cı ildə Beynəlxalq Sülh Federasiyası tərəfindən "SÜLH SƏFİRİ" fəxri adına layiq görülüb. Rus və Azərbaycan dilində nəşr edilən "Ziyalı-İntelligensiya" qəzetinin təsisçisidir. Hazırda Azərbaycan Ziyalı Hərəkətinin sədridir. "Üçatılan", "Tilsimli dairə", "Təpəgöz" (Polşa Respublikasında tamaşaya qoyulub), "Mürşüd kişi niyə susur?", "İstək" və s. dram əsərləri Respublika teatrlarında tamaşaya qoyulub. "Ağ yuxu" hekayələr toplusu (Yazıcı, 1985), "Kölgəsiz adam" hekayə və povestlər kitabı (Ay-Ulduz, 1998), "Rasim Balayev" (Azərbaycan, 1999) kitabları nəşr olunub.

Əli Nasir

ZIYA LƏŞGƏRİNİN SƏRVƏRİ

Ürək var ki, yumruq boyda bir ətdir,
Ürək var ki, dünya boyda ürəkdir.

*Dünya boyda ürək sahibi olan
Sevimli qardaşım Eldəniz müəllimə*

Vətən övladlarının haqq işinin pərvərisən,
Sən ziya ləşgərinin öndə gedən sərvərisən.

Bu vilayətdə ziya məbədi icad elədin,
Sən ürəklərdə inam mülkünü abad elədin,
Əməlinlə yarıdan Xaliqini şad elədin,
Əzilən kimsələrin dadrəsi, qəhmərisən,
Sən ziya ləşgərinin öndə gedən sərvərisən.

Gözünün nurunu insanlar üçün şam elədin,
Ağlı bayraq, sözü haqq, düzlüyü ehkam elədin,

Haqq önündə zoru hikmətlə əyib ram elədin,
Gücsüzün hamisi, güc göstərənün əjdərisən,
Sən ziya ləşgərinin öndə gedən sərvərisən.

Tanrının möcüzələrlə dolu aləmləri var,
Hər bir aləmdə yaqın ki belə adəmləri var,
Dəhridə yüz neçə min sevgili həmdəmləri var,
Çün bu xislətdə seçilmişlərinin bənzərisən,
Sən ziya ləşgərinin öndə gedən sərvərisən.

Səni vəsf etməyə bir gör necə acizdi qələm,
Bu polad nəsnə deyil ki onu mən sözlə dələm,
Bir dəfə söyləmədin kimsəyə ağırdu şələm,
Alaraq çiyinə dünyanı gedən Azərisən,
Sən ziya ləşgərinin öndə gedən sərvərisən.

El dənizdir, dənizin vaxtaşırı coşmağı var,
Öndə min sədd çəkilsə coşsa onu aşmağı var,
Sənə bax eşqimizin lap o sayaq daşmağı var,
Neçə Nasir kiminin çün dilinin əzbərisən,
Sən ziya ləşgərinin öndə gedən sərvərisən.

*Bakı şəhəri
19 aprel 2012.*

XANƏLİ TOLİŞ

KIRI-KIRI (həşticəynə pencli)

Kulədəmən şələ qoni,
Sə kardəmon jıqo conı,
Bə canqimon de jimoni,
De dasti, çanqi, nanqırı,
Kardədəmon kırı-kırı...

Xivandış hest yolə darzi,
Bəvon rəsə xınbon barzi.
Dəvardədə sor de gərzi,
Kosib jidə de xır-xırı,
Kardədəmon kırı-kırı...

Oğandədə ko çan dili,
Kıştədəmon lap ın dili.
Nəvədəmon bo hındılı,
Bəşe basde səpe birı.
Kardədəmon kırı-kırı...

Bəməl ome vey otəşon,
Tamarzuye çanə çəşon.
Omedəni bə surfə şon,
Nəfomon biə nun de cırı,
Kardədəmon kırı-kırı...

Dilon həmməy əbinin sof,
Bəşədəni conədə xof,
Məmuronku vicdon, insof
Peydo bibu i cıncırı,
Əkənimon kırı-kırı...

Əqətəni har gəzən kırı,
Çəmə qıno bızın kırı,
Tınən kəri, azən kırı,
Ki bətojne bahdon hirı?
Vəse, səkə kırı-kırı!

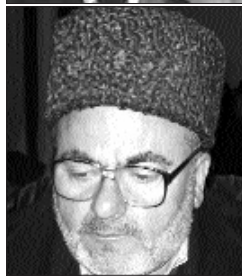
PARILDAYAN KÜNDƏLƏR səh 3.

RAFIQ CƏLİLOV

NOVELLAON səh 4.

CAMAL LƏLƏZƏDƏ

ƏLOLƏON səh 6.

ALLAHVERDİ BAYRAMI

DİCO KƏNDİ səh 6.

MƏTLƏB DADAŞOV

Rafiq Cəlilov
celilovrafiq@mail.ru

Atamın bir əmisioğlu var idi. Özünü "general" deməyi xoşlayırdı, buna görə də hamı onu "general Cəlilov" çağırırdı. Mən isə ona "əmi" deyirdim. Əminin çox böyük söz ehtiyatı var idi, bəlkə də yüzlərlə şəri əzbər bilirdi, çox maraqlı söhbətləri olardı. Rəhmətlik bizə tez-tez gəlirdi və mənə həmişə nə isə maraqlı bir şey danışardı. Növbəti gəlişində məndən soruşdu: "Qoca nə?" heqayətini oxumusan?" Təbi ki, "yox, əmi, oxumamışam" dedim. Və əmin mənə həmişə hekayəni danışdı...

Qoca nə...

...Bir gün 5 dəvədən ibarət bir karvan yola çıxır. Karvanda bütün nərələr (erkək dəvələr) cavan olur və bunlardan yalnız biri qoca olur. Karvan bir xeyli gəndəndən sonra bu cavan nərərdən biri taqətdən düşür və halsız halda səhrada uzanır. Dəvənin yükünü qoca nəre vururlar və karvan yoluna davam edir. Bir xeyli gəndəndən sonra digər bir dəvə də halsız halda yerə oturur, bu dəvənin də ələ gəlməyəcəyini gören sarvan onun da yükünü qoca nəre vurur və 3 dəvədən ibarət karvan yoluna davam edir. Bir neçə vaxtdan sonra 3-cü nəre də yolun uzaqlığına dözməyib, oturur və sarvan onun da yükünü açıb, qoca nəre yükləyir və bir sarvandan və iki nərdən ibarət olan karvan

yoluna davam edir. Sonuncu nəre də səhranın məşəqqətinə dözmə bilmir və halsız halda yerə yığılır, sarvan onun da yükünü açıb, qoca nəre yükləyir və qoca nəre ilğimli səhranın dərinliklərinə məğrur baxa-baxa bütün karvanın yükünü öz çiyində ünvana sarı daşıyır...

Talış əlifbası...

... Heç bilmədim bu hekayə niyə yadıma düşdü. Nə isə, dərdlərimiz qalib bir yana, biz ərəblə qoca nərin dərdini çəkirik. Amma mənə elə gəlir ki, bizim yalnız bir dərdimiz var: "Əlifba" dərdi! Mən niyə bu qənaətə gəlmişəm? Yazım, siz də aqah olun...

Demək bir neçə vaxtdır ki, internetdə "talış əlifbası necə olmalıdır?" mövzusunda qızğın "elmi disputlar" gedir. Bir müddət bu "elmi disputlara" seyrçi qaldım, zəhmət mənim mövqeyimi soruşan da yox idi, və birdən uzerlərdən biri mənim də mövqə nümayiş etdirməli olduğumu yazdı. Mən linqvist və ya dilçi olmadığım üçün (inanın ki, bu "elmi disputda" iştirak edənlər hamısı mənim günümdə idilər) bu müzakirəni tam mənasız saydım. Çünki latın qrafikası ilə tərtib olunmuş bu "əlifba", hazırda istifadə etdiyimiz əlifba əsasında, bəzi cüzi, lakin istənilən oxucunu çaşdırma bilən dəyişikliklərlə tərtib olunub. Fərq yalnız bir neçə hərfədir. İstifadə etdiyimiz "C", "Y", "J" hərfləri həmin əlifbada müvafiq olaraq "Ç", "I" və "Y" kimi təqdim olunub. "Təzə" əlifbada "C" yazmaq üçün "C üstündə tac" (çex əlifbasında istifadə olunur), "Ş" yazmaq üçün "S üstündə tac" yazılmalıdır. Bundan əlavə "J" hərfini yazmaq üçün hökmən "Z" hərfinin başına da bir tac qoyulmalıdır. Bütün bunları nəzərdən keçirdəndən sonra bildirdim ki, bu iş ilə sırf mütəxəssislər məşğul olmalıdırlar, yəni ki, bizim səviyyənin söhbəti deyil. Bu, bu məsələnin görünən tərəfi. Bəs bu layihəni verəndə məsələnin görünməyən tərəfləri-

ni nəzərə almırsınız? Məncə yox, çünki evdə oturub, əlifba da yazmaq olar, qanun da qəbul etmək olar, bəs onlar işləyəcəklərmi? Axı bizdə o hünər yoxdur ki, sizin "yeni" əlifbanız ilə yeni dərslilər çap edək, Azərbaycan hökumətinə arxayınınsınızsa, çox nahaq, bu hökumət bizim köhnə dərslilərimizi təzələmir, bizimçün yeni əlifba ilə yeni dərslilər çap edəcək? Lap tutalım ki, hökumət buna razılaşdı, dedi ki, kitabların layihəsini verin, çap edirik. Kim verəcək o layihəni? Lap elə layihədə verildi, siz bizim şagirdlərin necə çətinlik çəkəcəklərini fikirləşməmişsəniz? Axı onlar 6-7 yaşlı körpələr olacaqlar, eyni vaxtda iki fərqli latın qrafikalı əlifba onları çaş-baş salmazmı? Sizcə bu çətinliyi gören, evdə Talışca danışmayan bu körpələr "Talış dili" dərslinə maraqlı olacaqlarmı? Və bu mövzunun sonu olaraq: bütün mətbəələrdə həmişə şirifləri yığdıra bilərsinizmi? Axı mətbəə şirifti kompyuter şirifti deyil ki, birini İrandan, birini Turandan götürüb yazasan...

Ağır durum... və "parıldayan kündələr"

Qəzetimiz çox ağır durumdadır. Belə getsə bu qəzeti bağlamalı olacağıq. Kömək ələmək istəyən yoxdur, hamı dil pəhləvanıdır. Əməldə isə bu pəhləvanlar heçə dönürlər. Biri var idi, şəxsən tanıyırdım, tanış etdilər, bildirdi ki, "Talış Sədo" qəzetini o maliyyələşdirib, gözündən bildim ki, yalan danışır, fikir vermədim, "olsun" dedim, sponsorluğu lazım deyil, arada 5-10 manat da versə, böyük işdir, zəhmət sağlığına qismət, yaxşı biznesi də var, bir neçə yerdə ofisi də var, bir-iki nömrə köməklik etdi və... "səhranın günəşinə" tab gətirməyib, yarı yolda yığılır. Onun da yükünü atdım çiyimə, yola davam! Bir "taxtaçı" var idi, ayda bir dəfə də onu ziyarət edirdim, əvvəlcə məni çox xoş qarşıladı, hətta "səni gərək bağrımıza basa, gözümüz üstə saxlayaq" dedi. 3-4 ay 10

manat köməklik elədi və birdən... o da səhranın ortasında çömbəldi, "mən ancaq rus qəzetləri oxuyuram, zəhmət çəkib mənimçün qəzet gətirmə" deyib, cibindən adəti üzrə 10 manat çıxardı, mənə uzatdı, gözləri onun yalanını biruzə verirdi, pulu almadım, "birdəm rus qəzetlərinə pulun çatmaz" deyib, ofisini tərk etdim, bu yükü də atdım çiyimə, yola davam! Və bu minval ilə psevdopatriotlar bir-bir maskalarını cırdılar, bir-bir hamısını tanıdım, onları öz yaddaşından sildim, heç nə itirmədim, onsuz da onların yanlarına getmək üçün verdikləri pul qədər də benzin yandırırırdım, amma qazandım: həqiqəti qazandım, həqiqəti dərk etdim! Həmin bildiyi bir həqiqət var: "hər parıldayan qızıl deyil!" Lakin bu həqiqəti dərk edəndə görürsən ki, parıldayanın qızıl olmasının bir yana, qaşığına altından qara rəngli və pis qoxusu olan bir "kündə" çıxır!

Bu minval ilə meydanda tək qaldım, qəzetin bütün yükünü bir neçə aydır ki, təkbaşına çəkirim. Və bu yerdə mərhum ustad düşür yadıma, gör bir o kişi bu "parıldayan kündələr" in əlindən nələr çəkib. Allah sənə rəhmət eləsin ay ustad, əgər həqiqətən də qəzetin dərci üçün İrandan pul almınsansa, demək bu "parıldayan kündələr" sənənin alternativ variant saxlamayıblar...

... Dünən ləzgi dilində çıxan "Samur" qəzetinin baş redaktorunun müsahibəsini oxudum. Sədaqət xanım gözəl bir söz deyir: "Öz ana dilində qəzet çıxaranların bu dilə böyük sevgiləri olur, amma çox təsəssüf ki, bu sevgi pullularda olmur..." Necə də oxşar vəziyyətdir, bu pullular başa düşməmək istəməzlər ki, onlar dünyalarını dəyişəndən sonra övladları onların milyonlarını kül kimi havaya sovura bilirlər, amma yaşaması üçün azca vəsait xərcləyəcəkləri bu dili heç vaxt, heç kəs, heç yerə sovura bilməz. Bu dil Allahın bizə verdiyi əmanətdir və biz bu əmanəti ona qaytarmalıyıq...

Bizdən Xabarar.org saytının əməkdaşı Rüstəm Əzimov müsahibə alıb və bu müsahibə dününə, 20 aprel tarixində həmin saytda yayımlanıb. Müsahibəni olduğu kimi oxucularımızın diqqətinə çatdırırıq.

**Главред газеты "Талышон Садо":
"Минюст АР зарегистрировал наше издание на талышском языке"**

Интервью Хабарар.Орҕ с главным редактором газеты "Талышон Садо" Рафигом Джалиловым.

- Рафиг бей, расскажите про газету "Талышон Садо". Когда была основана газета и какие цели преследует данное издание?

- Газета была основана в июне 2011-го года. До этого я был приглашен в газету "Талыши Садо" и 7 месяцев работал ответственным секретарем в ней. В июне месяце 2011-го года газета "Талыши Садо" перестала

публиковаться, и тогда я, чтобы не потерять своих читателей, решил выпускать газету с похожим названием.

Наша газета преследует конкретные цели:

1. Пропагандировать родной язык среди талышей, которые по разным причинам нехорошо владеют либо совсем не владеют им.

2. Пропагандировать талышскую культуру, обычаи и традиции, о которых молодое поколение начинает забывать.

3. Замедлить, а в дальнейшем, если на то будет воля Аллаха, полностью приостановить ассимиляцию талышского народа.

- Были ли у вас проблемы при регистрации Вашей газеты?

- Вы знаете, ходили слухи, что регистрироваться в Министерстве Юстиции Азербайджана под талышским названием невозможно. Но при регистрации нашей газеты я не столкнулся с проблемами. Нас зарегистрировали за 3 дня.

- Каков тираж газеты? И где продается?

- Тираж газеты невысокий, около 1000 единиц, газета выходит один раз в неделю и свободно продается в киосках Баку, Сумгаита, Астары, Ленкорани и Масаллы.

- Есть ли ущемление этнических талышей в азербайджанской армии?

- Мои родственники служили и служат в

армии, и до сих пор я лично не встречался с фактами ущемления этнических талышей в азербайджанской армии.

- Какие существуют проблемы у талышского народа в Азербайджане?

- Легче было бы перечислить те проблемы, какие не существуют у талышского народа в Азербайджане. Самый болезненный вопрос - это сознательный самими талышами процесс ассимиляции народа. Я думаю, что, если государство не будет вовремя и умышленно вмешиваться в эту проблему, то, наверное, лет через 50-60 талышей будут искать с фонарем.

- Вот вы написали о прекращении ассимиляции. А каких мер вы ждете от государства, ведь все зависит от талышей?

- Я догадывался, что у вас появится этот вопрос. Какие меры должно принимать государство для прекращения ассимиляции талышей? Во-первых, государство, если, конечно, оно заинтересовано в приостановке ассимиляции талышей, должно дать талышскому языку региональный статус. Во-вторых, открыть ТВ и радио на талышском языке, в-третьих, в одном из высших учебных заведений открыть факультет "Талышеведение", где выпускались бы специалисты талышского языка, тем самым они заменили бы учителей физической культуры в школах, обучаю-

щих детей до 4-го класса языку. Ну, и в школах ввести урок талышского языка как родной язык до 11-го класса.

А на счет того, что приостановка ассимиляции талышей зависит от самих талышей, то тут стоит подумать: талыш, который от рассвета до заката и от заката до рассвета, слышит и видит пропаганду не в свою пользу, как вы думаете, у него не появится желание быть неталышом? По-моему, появится...

- Сотрудничает ли ваше издание с лезгинской газетой "Самур"?

- Нет, наша газета не сотрудничает с "Самур", так как ни мы, ни редакция "Самур" не проявили желания о сотрудничестве. Но думаю, что это взаимодействие будет возможным после этого интервью и было бы в пользу обоих народов.

- В талышненаселенных районах Азербайджана также проживают и лезгины. Как относится к лезгинам местное население?

- Вы знаете в талышненаселенных районах Азербайджана проживают разные народы, в том числе и лезгины. Я могу сказать, что талышы - миролюбивый народ, и они относятся ко всем народам дружелюбно, в том числе и к лезгинам.

Allahverdi Bayrami

ƏLƏLƏN yaxud ÇE XƏLQİKU ŞƏYON BI XƏLGİ OQARDEDƏN

Talış folklorə janron veyin, çəvonədə qileyən de "Ələlə" sıxani bino bı 7 hıccəynə dısətrə-sesətrə peğandəyonin. Çı janrı tarix de bə gədimə əsron riz karde. B.V. Milleri votəynə, de bə sıftənə era 7-6-nə əsron abidə-bə "Avesta" gəton beşədə (15) Hejo ələlən dısətrə beyən, peşo bə sesətr-çəosətrə şeir oqardeyən nişo doydə ki, çənədə gədimə in janr.

Ələlən əslən vəsfi-hal, yəni mərasimə, məişətə nəgməyən, restə mahneyin:

**Ələlə loku-oku,
Boylim şədə bə Boku.
Hovə gıbon.**

**Ələləm vişə-vişə,
Boyli bıg ətrə şişə.
Hovə gıbon. (4. 196)**

Ələlən həməni sosialə-siyasiyə məzmun ifadə kardədən:

**Ələləm həmə qandım,
Deşmeni səy və pandom.
Dodo gıbon.**

**Ələli eşandəme,
Vilə do nişandəme,
Dodo gıbon (12)**

Yəğın bəhandon nəzə cəlb kardışe ki, çı dısətron (sesətron) sıftənə sıxan qa "Ələlə", qa "Ələləm", qaən "Ələli" şiklədə oko bedə. Bə yod dənəmon ki, talışədə nozə kardeədə Li/Le peşsıxan (Ədat) ələlə bedə bə mıraciə sıxanon. Məsələn,

nənelə, dədələ, kinəli, boyli...İyən bə yod biəmon ki, talışədə mıraciə (ovardə) nıdonədə qileyən "ə" hisob bedə. Məsələn, ə kinə, ə zoə, ə merd, ə lo...

Umumən "ələlə" sıxani mənə çıçə? Sıftə oşnə bıbəmon de "lo" sıxani mənəyon:

1. Lo (pərəndə nom):-sıpiə lo, syo lo, lo pər, qo pər.

2. Lo (loh, lovhə, daskə):-Beşi bə lo, dərşi qər bıjən.

3. Lo-lov:

a) (otəş, bələ)...Əğil ni ki, otəşə, loyev lo!

b) (yas, matəm)..Bınıştəmon bəştə lo!

4. Lo/lo qəte:
a) mardə odəmi həxədə vote-bəmə.

b) zıvonbıre, zıvon qəte, zıvonbəzi-von be...

Demə lo qətedəş?
5. Lo-Lu (təbəğə, gət, lay)

Ləbəlo be (olət) Ləfi lo. Tələ(tanı lo).

6. Lo (nıdo)
Şənqovəsə kaq-kijən bə lon dənəsəy sədo kardədən:

-Lo,lo,lo...

7. Lo-lo (lo-lo je, lo-lo vote)
Hırdənım dənə bə qofe, lələ bıjən- bıhiti.

(Səkırt: Eşət ləyləy, həttə laylay votəkəsən veye. Fəqət çəmənənənə lələşon vota, votedənən!)

**Xosə balam, ha lolo,
Nozə balam, ha lolo (10, № 2)**

8. Lo həməni "qırdə be, səbəşə doy, bə iyəndı sədo doy" mənədə oko doş bedə.

Ə.Əhmədov bə "lo" sıxani bı mənə vey təkid mandedə. Səlo je, səlo vote...sıxanon misal vardedə.(5)

Hisob kardədemən ki, təhrif bıə "halay" sıxanon de həmonə "lo" sıxani ələğəyne.

"Hallə" nomədə hənəkımon heste: Hırdəsə-nupərəsə cıvonon dəsədən bə iyəndı kəş, devrə jəydən-mandedən vəbəvə, pevaştedən -çiqnedən, de ritmi peğandədən:

**Hallə, hallə, bə qıjə,
Sıgım gənde bə kəjlə...**

"Hələ" (əslən ərəbi: halə) sıxanon heste, sıftəynə mənəş jıqoy: "Ovşumi, ya həşi qırdə-kəno bə çəş çiyə dairə, devrə"(7)

Talışədə "hələ qəte, hələ be, hələ tankarde, hələ jəy...", "qırdə be, devron qəte, bənə hələ şoğ bıdə olət...mənədə oko doş bedə.

Mıxləs, bə penə mənəyon istinodən jıqo səkiştə doy bəbe ki, "ələlə"- "ha-lo-lə" (nozə şiklədə), "hələlə-hələli-hələlə-ələlə" bə bəzine tarixi restə gətonədə. Buturum peqətədə ədəbiyotədə hələdə "ələlə" sıxani se mənədə oko doydən:

1. Kandımuzi çı lələqılönku, vılönku, zızönku peqətə-kəşə şirə (nektar)...

Votedən: Bənə ələlə tırşə. Ələlə nim ki, harki mını bıçəşi, bışu.

2. Talıştonədə bəmə bejəni nom, zıyəynə ələf. (6)

**Bəşəm ələlə çine,
Bıcor bə nənən çine.
Şartukon rəsə vaxte,
Zardə huşon reçine.
(Ziyafət Paşayev) (18)**

(Həştə dumo)

Azərbaycanımızın adlı-sanlı nəsillərindən biri də XXVIII əsrdən tutmuş, indiki dövrümüzdə qədər hərbi xadimlər yetişdirmiş, Talış Xanlarının varisləri olan Talışxanovlar nəslidir.

Talışxanovlar nəslini "hərbi məktəb" adlandırmıqlar. Çünki bu nəsilədən 31 nəfər hərbi xadim çıxmışdır və şıxmaqdadır.

Təsədüfi deyil ki, Talışxanov hərbi xadimlərindən bir ailədən 4 general çıxmışdı, Moskvada, Qırmızı meydanda məşhur hərbiçilərin adları var, onların sırasında qızıl hərflərlə 2 generalımızın adı var, bunlar Talış Xanları, general-leytenant Mir Mustafa Xan və onun oğlu general-polkovnik Mir Həsən Xandır.

Tədqiqatçı jurnalist Gülməmməd Məmmədzadə Talışxanovlar haqqında yazırdı: "Azərbaycanda Talışlı, Talışxanov və Talışinski kimi tanınan bu nəslin məşhur sərkərdələri, görkəmli hərbiçiləri, böyük təbibləri-alimləri olub. İndi də tayfanın estafetini daşıyan mütəxəssislər bu şanlı ənənəni ləyaqətlə davam etdirirlər."

Azərbaycan Respublikasının ümummilli lideri Heydər Əliyev gənclərin I forumunda demişdi:

"...Azərbaycan çar Rusiyasının türkibində olarkən xalqımızın çox dəyərli şəxsiyyətləri orduda yüksək rütbələrdə xidmət etmişlər, general rütbələri almışlar. Biz, məsələn general Mehmandarovla, general Əliəğa Şıxlinski ilə, yaxud Talışxanovlar, Bakıxanovlar, Agalarovlar, Naxçıvanskiyərlər nəslindən olan generallarla fəxr ələyirik. Bizim vaxtı ilə belə sərkərdələrimiz olubdur, generallarımız olubdur. Onlar bizim tariximizə yazılıb-

Talışxanovların hərbi məktəbi

dır. Biz onları böyük hörmət və ehtiram hissi ilə xatırlayıyıq".

Azərbaycanın ilk general-leytenantı Talış Xanı Mir Mustafa Xan idi.

Mir Mustafa Xanın nəvəsi Mir Əli bəy 4 general atası idi.

Artileriyanın atası sayılan general-leytenant Səməd bəy Mehmandarov da ana tərəfdən Talışxanovlardan idi.

Bu faktlar Talışxanovların hərbi məktəb olduğunu sübut edir.

Talışxanov nəslindən olan hərbi xadimlər:

1. Talış Xanı general-leytenant Mir Mustafa Xan Talışi.
2. Talış Xanı general-polkovnik Mir Həsən Xan Talışi.
3. General-mayor Mir İbrahim bəy Talışinski.
4. General-mayor Kazım bəy Talışxanov.
5. General-leytenant Səməd bəy Mehmandarov (ana tərəfdən).
6. General-mayor Əsəd bəy Talışxanov.
7. General-mayor Xəlil bəy Talışxanov.
8. General Məmmədhəsən bəy Talışxanov.
9. General Məmmədhəsən Talışi.
10. General Rafael Talışxanov.
11. Polkovnik Xansuvar Talışi.
12. Polkovnik Mir Əskər bəy Talışinski.
13. Polkovnik Musa Talışinski.
14. Polkovnik Şəmsəddin Talışinski.

15. Polkovnik Razik Talışxanov.
16. Mayor Hacı Mirabbas bəy Talışinski.
17. Mayor İsa Talışinski.
18. Mayor İlyas Talışxanov.
19. Kapitan Mir İsmayıl bəy Talışinski.

20. Podpolkovnik Fuad Talışinski.
21. Asəf Cavadzadə (Talışxanov).
22. Kontr-admiral Arif Talışxanov.
23. Ştaps-kapitan Mir Əli bəy Talışxanov.
24. Ştaps-rotmistr Əliqulu Talışxanov.
25. Ştaps-rotmistr Cavad Talışxanov.
26. Poruçik Mir Hüseyn Xan Talışi.
27. Podporuçik Miribrahim bəy Talışxanov.
28. Praporşik Məmmədəli Talışxanov.
29. Praporşik Məmmədhəsən ağa Talışxanov.
30. Praporşik Əbülfət bəy Talışinski.
31. Poruçik Məmməd Xan Talışi.

Gördüyümüz kimi 31 hərbi xadim. Dünyada hansısa nəsil bu rekordu göstərə bilərmə? Təbii ki yox! Mən inanmıram ki, bu rekord nə vaxtsa təzələnsin. Talışxanovlar nəslə həqiqətən Azərbaycanın hərbi məktəbi sayıla bilər.

Bu gen onlara hardan gələ bilirdi?! Onlara bu gen tarixdə cəsür, qorxmaz və döyüşkən xalq kimi tanınan Talış xalqından gəlmişdir.

Talış geni özünü təkcə Talışxanovlarda yox, digər generallarda da göstərir,

Azərbaycanın bu bölgəsindən - Astaradan, Lerikdən, Masallıdan, Yardımlıdan, Lənkəranda çoxlu hərbi xadimlər çıxmışlar.

Onlar bizim fəxrımızdır. Azərbaycanımızın tarixini bir az da zənginləşdirərək, ona yeni hərbi salnamələr qatırlar.

Biz bu generallarla kifayətlənərkən, gələcəkdə də böyük tarix yazan generallar gözləyirik!!

Mənbələr:

1. Azərbaycan Mərkəzi Arxivi.
2. Rusiya Mərkəzi Arxivi.
3. Gürcüstan Mərkəzi Arxivi.
4. Razaq Xansuvarov "Mir Mustafa Xan Talışi", "Talışon Sədo" qəzeti, nöm 5.
5. Razaq Xansuvarov "Mir İbrahim bəy Talışinski", "Talışon Sədo" qəzeti, nöm 11.
6. Razaq Xansuvarov "Əsəd bəy Talışxanov", "Talışon Sədo" qəzeti, nöm 14.
7. Razaq Xansuvarov "Məmmədhəsən bəy Talışxanov", "Talışon Sədo" qəzeti, nöm 11(23).
8. G. Məmmədzadə "Lənkəran mahalının sərkərdələri"
9. E. İsmayilov "Geneologiya Talışinskix i Talışxanovix"

Mənə dəstək olan dostlarım Natiq Abişzadəyə, Aytən Hüseynovaya, Samir Talışxanova və Mübariz Fərəciliyə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

**Razaq Xansuvarov
Talışxanov**

Mətləb Dadaşov,
Azərbaycan Jurnalistlər
Birliyinin üzvü.
metleb.dadasov@mail.ru

DİCO kəndi, Talış xalqının qədim tarixini qorumaqla, Azərbaycan dövlətçiliyinə də töhfələr verir. Şəkildə gördüyünüz bu daxmada yaşayan Ağayeva Gülxanım Şahverən qızı balta sapı, bel sapı və digər təsərrüfat alətləri üçün saplaq düzəldib, satmaqla xəstə ərnini saxlayır, dörd övlad böyüdü, boya-başa çatdırıb. Övladlarından iki qızını ər evinə köçürdü.

İki oğlu subaydır. Əsgəri xidmətdən qayıtdıqdan sonra bu gənclər, nə dövlətə, nə də bu cəmiyyətə lazım olmayan kimi, evləndi, ailə qurmaq barədə də düşümlər. Çalışır ki, birtəhər yol pulunu düzəldib, bir tikə çörək dalınca Rusiyanın şəhərlərinin birinə getsinlər.

Yaddaşlardan silinməkdə olan Dico (kənd yeri) kəndi Masallı rayonunun Miyankü (Miyonku) kənd ərazi nümayəndəliyinin tərkibindədir. Dico kəndinin adı assimilyasiya olunmadığından, bu qədim Talış kəndi tamamilə unudulub. Dico haqqında çox eşitmişdim, amma ora getmək olduqca çətin olduğundan, bu işi günü-gündən mənim də yubadırdım, baxmayaraq ki, Talış bölgəsinin mövcud problemlərindən vaxtaşırı tənqidi yazılarla mətbuat səhifələrində, eləcə də "internet-sosial" şəbəkəsində çıxış edirdim. Yaxın günlərin söhbətidir. "Facebook" saytında milli problemlərlə bağlı yüzə yaxın dostlarım məənə hücum edib, bildirdilər ki, yazdıqlarınız uydurmadır, bizdə talışlara qarşı heç bir problem yoxdur. Talışlardan Milli Məclisdə deputat, NK-də nazir, İcra strukturlarında İH başçısı, hərbiyə yüksək vəzifədə olanlar çoxdur. Bütün bu anlaşılmaz söz-söhbətlər Hilal Məmmədovun bir "divar şəklində" başladı. Şəkildə Talış sıra dağlarının füsunkar təbiəti əks olunmuşdu. Mən də həmin şəkildə belə bir rəy yazdım: "Nə qədər əzəmətli, qürurlu, vüqarlısan, bir ucun Qafqaz sıra dağlarına birləşir. Lənkəranın Bəlləbur kəndinin önündə Qəhrəman oğlun Babəkin qalası var,

gerçək tarixi yazanların yolunu gözləyir, Babək qalası!- Əfşuslar olsun ki, Talışın doğru tarixi yazılmır, arxivləri möhürlənib, qapısından qıfıl asılıb". Sonradan məənə hücumlar oldu, internet dostları hamısı məni təqib etməyə başladı. Hətta içərilərində dövlət məmurları da var idi. Polemikamız həm qızgın, həm də "məhsuldar" oldu. Yəni sübut etdim ki, biz Talışlara ögey bir münasibət vardır. Baxmayaraq ki, Talışların elə bir kəndi yoxdur ki, həmin kənddə bir neçə şahidi olmasın. Talışlar ölkənin ictimai-siyasi məsələlərində də aktivlik nümunəsi göstərirlər. Vətənin ərazi bütövlüyünü qorunmasında da, döyüş bölgəsində də Talışların çoxluq təşkil etməsi heç kəsə sirr deyil.

bənzər DİCO kəndinə yola düşdüm. Şəxsi maşınla Məmmədoba kəndinə kimi gedə bildim. Orda yeni məskunlaşan, əslən Dico kəndindən olan meşə gözetçisi işləyən bələdçim Xamiyev Atamalı Xamməd oğlu oldu. Böyük nüfuz sahibi olan bu nəcib insan, QAZ-66 maşını ilə məni Dico kəndinə aparmalı oldu. Məmmədoba kəndindən Dico kəndinə olan on iki kilometrlik cəhənnəm yolunu çox böyük çətinliklə keçdik, hətta iki yerdə az qaldı ki, maşın öz yolundan çıxıb, uçuruma yuvarlansın. Bu cəhənnəm yolunu qət edib, sonda cənnəti xatırladan, Dico kəndinə çatdıq. Kəndin gözəl təbiət mənzərələrini lentə köçürtdüm. Allahtaala burda yaşayan insanlardan özünün yaratdığı heç nə-

2010-cu illərdə kütləvi surətdə başqa yerlərə köçüblər. Hər dəfə köçəndə beş-altı evin sakinləri dədə-baba yurdunu tərk etməmişlər. Çünki onların babalarının böyük bir məzarlığı var bu kənddə. Dico məzarlığının çox qədim tarixi vardır. Bu səbəbdəndir ki, yenə köçən köçüb, hazırda beş evdə bir tayfanın, Xamiyevlərin övladları qalıb yaşayırlar. (Əgər belə demək mümkünsə).

Bu beş evin sakinlərindən soruşdum ki, məmurlarımızdan, deputatdan-"zad"-dan heç sizinlə maraqlanan olubmu? - Bu sualı verəndə özüm də bir qədər xəcalət hissi keçirdim. Axı bu məzlumların deputatı Cavanşir Paşazadə bəlkə də bu kəndin nəinki harda olduğu, heç adını da eşitmədiyi məənə gün kimi aydın olsa da, dedilər ki, -Qardaş, bu kəndin tarixində ilk dəfədir ki, burda jurnalist görürük. Oğlanlarımızın orduya çağırış vaxtı çatanda, Atamalıya çağırış vəərəqəsi verirlər, o da çatdırır bizə. Ən maraqlısı budur ki, düzənləkdə, rayon və şəhərdə yaşayan məmurlarımızın gombul balaları məharətlə ordudan yayınırlar. Lap elə partiya başqanlarımızın övladları kimi. Orduda xidmət etmək məsələsində hökumətimiz Dico gənclərini Talış dağlarından çıxarıb, Murov dağlarına aparır. Bəzi Türk milli şovinistlərə bu gerçəklikləri qandırmaq üçün Dico kəndindən yalnız bir tayfanın, orduda məhz Qarabağda xidmət edən gənclərinin adlı siyahısını təqdim etməyi lazım bildim.

- 1.Xamiyev İslam Qurbanəli o.
- 2.Xamiyev Əliməmməd Qurbanəli o.
- 3.Xamiyev Şaməddin Qurbanəli o.
- 4.Xamiyev Arif Rza o.
- 5.Xamiyev Xəzail Rza o.
- 6.Xamiyev Həmid Rza o
- 7.Xamiyev Kazım Atamalı o.
- 8.Xamiyev Teymur Atamalı o.
- 9.Xamiyev Həbil Atamalı o.
- 10.Xamiyev Eldar Atamalı o.
- 11.Xamiyev Rza Xamməd o.

Bu, beş evi olan, sivil dünyamızda "İbtidai icma" dövrünü yaşayan Dico kənd sakinləri, Azərbaycan dövlətçiliyinə, onun ərazi bütövlüyünün müdafiə olunmasına verdiyi Vətəndaşlıq borcudur. Burda qalaq-qalaq suallar ortaya çıxır. Lakin biz talışlara danışmaq qadağan olunduğundan bir qədər yumşaq sual verməkdən vaz keçə bilmirəm. Ancaq bəri başdan xatırladım ki, biz Talışlara heç yapışmayan "Separatçı" damğasını çəşib məənə vurmayın, bu söz o qədər saqqız kimi çeynənib ki, lap "şoru" çıxıb. Burda deyiblər, mərdi qova-qova namərd edərlər. Bütün hallarda Dico kəndində yaşayanlar insandırlar!

(ardı var)

DİCO KƏNDİ ÖZÜNDƏ TARİX YAŞADIR

Mütəmadi olaraq cəbhə xəttindən Talış bölgəsinə əsgər tabutunun gətirilməsi adi hala çevrilib. Yazının linqinə bir qədər də açıqlama vermək zərurətini nəzərə alıb, onu deməliyəm ki, Internet dostları məndən əsaslı faktlarla çıxış etməyi tövsiyə etsələr də, məənə kobudluq edən də oldu. Hətta "Tribuna İnformasiya Agentliyinin" (T.İ.A.Az.) rəhbəri Fikrət Fərəməzoğlu, "Lənkəran xanı" Azərbaycanın ilk General-leytenantı Mirmustafa Xan Talışlının,

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Həzi Aslanovun və bir neçə Talışın tarixi qəhrəmanlarının TÜRK olduqlarını iddia etdi. (?) Tarixi buraxıram tarix yazan alimlərimizin vicdan məsuliyyətinin öhdəsinə. Amma sözümün ağası olmaqla, internet mübahisəmizdən qaçmayıb, talışlara qarşı mövcud olan ögey və laqeyd münasibətləri sübut etmək üçün ertəsi gün haqqında çox eşitdiyim, cənnət-məkanına

yi əsirgəməyib. Burda yaşayan insanlara qarşı hökumətin bu dərəcədə amansız olmasını ancaq gözlə görmək lazımdır. Doğma vətəndaşına olan yabançı münasibətini ört-bastır edib, bu cür hakimiyyətə təriflər söyləmək, hər bir insanın vicdan məsələsidir. Normal insan, danışığına, hərəkətinə görə ən azından vicdanı qarşısında hesabat verməlidir. İnkişafdan, tərəqqidən, milli münasibətlərin "Super" olduğundan ağız dolusu danışan məddah "ziyalılarımız" gedib Dico kəndinə baxsınlar. Artıq iyirmi birinci əsrdir, ağalar! Dico kəndinə bu günə kimi elektrik xətti çəkilməyib, yolu barədə yaqın ki, oxucularda bir qədər təsəvvür yarada bildim. Yaşayış şəraitinin katastrofik olduğundan, bu böyük, qədim kəndin əhalisi son dövrlərə kimi etap-etap "deportasiyaya" məruz qalmışdır. Atamalı 1948-ci ildə bu kənddə anadan olub. Özünün dediyinə görə Dico kəndinin əhalisi 1918, 1945,

Sanqin

POZİ ŞƏVƏDƏ MALXULYO

İjən poze çəmə diədə,
Voş voydə nam-nami, hırd-hırdı.
Bo zəmine məlhəmə,
Hitovneydə tovistono mandə qardı.
Dəpuşiyədə hır bə bandon
Bəne ovijqiniyə pambə.
Poz eğandedə sardı,
Olovnedə, tojə kardə çımı dardı.

Ehuriyedə qədə-qədə çı xose voş!
Bə yod omdən kanə rujon.
Dılım sutdə, bedəm mıncır,
Dəxısnedə, bə şıx kardə doy bınədə zardə livon,
Xıvət kardən tojə şivon;
Oxo əvon iqlə imsor vındəşone
qədə zizon, havzə livon.
Jıqo zındən, orəxedən demiyən çəvon
əvəsori, tovistoni şığinə şəvon.
Şıv çı zındə ijən bome
əvsor de tovistone,
Şıv yol bəbe, puzə bəbe.
Bə eyn əvəni pozi iyən zımıstoni.
Sardım bedə çımı hejə poz dəşəədə,
Voş voyədə sardım bedə.

Hırı vındəm bandonədə
Ehuriyedə çı pozi voş, dardım bedə.
Jıqo bızın voşon voydən tılə-tılə,
lap çımı çəşi qılə.
Ovəyz beydə, jıqo bızın, ekardedən ğır bə çəşon,
Dast peqətdə çı bandiku, dəpuşiyədə hır bə çəşon.
Konco mandış, çəşım ruşnə, dilım xolə, bə kovrə şış?
Sardım bedə oxo çımı poz dəşəədə, voş voyədə.
Çımı xosə tatə həşi, çuni qın biş, boci eşiş?
Dıroz bedən pozi şəvon, i tərəfoən toyki, zılmot.
Fikir kardəm, han bardəni, yavə-yavə şedəm bə mot,
De xıvəton, deştə dardon haşte mımı coyli-coyli...
Pozi şəve, hani bəbam, sard bəqinə,
Edəyş mını şinə boyli.

Edast: İ.Məlikova

